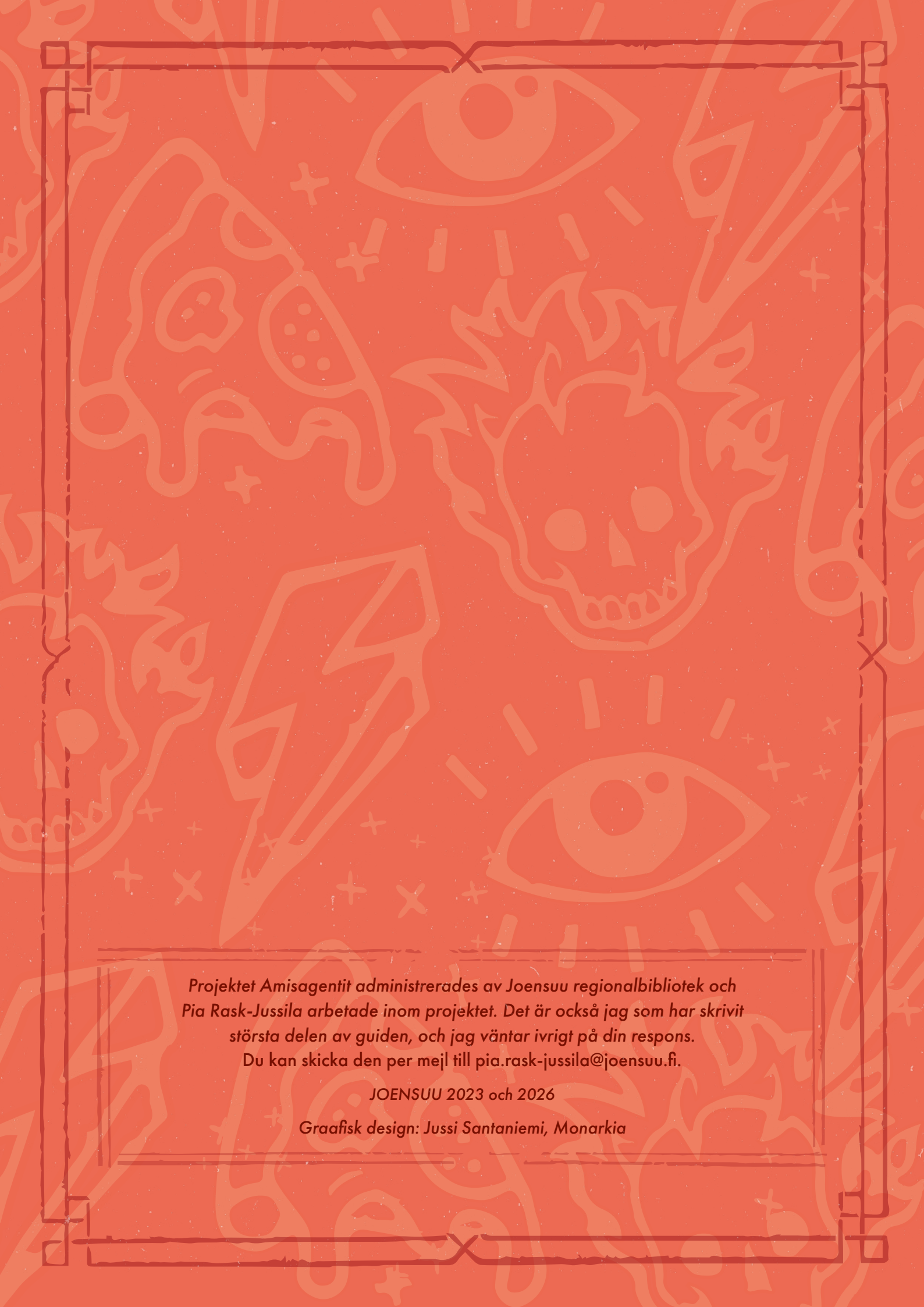

Den stora HÄLSO- BOKEN

BIBLIOTEK
OCH
YRKESUTBILDNING

Projektet Amisagentit administrerades av Joensuu regionalbibliotek och Pia Rask-Jussila arbetade inom projektet. Det är också jag som har skrivit största delen av guiden, och jag väntar ivrigt på din respons. Du kan skicka den per mejl till pia.rask-jussila@joensuu.fi.

JOENSUU 2023 och 2026

Graafisk design: Jussi Santaniemi, Monarkia

Välkommen till handboken för samarbete mellan biblioteken och yrkesutbildningen!

Du läser en handbok som ursprungligen utarbetades som en del av projektet Amisagentit (på svenska ungefär Yrkisagenterna) som genomfördes av biblioteken i Östra Finland 2022–2023. Hösten 2026 har handboken uppdaterats i lätt form, och en svenskspråkig version har också tagits fram. För detta vill jag rikta ett varmt tack till Programmet för läskunnighet vid Utbildningsstyrelsen, SJK ERTE och Tillsyns- och tillståndverket. Tack!

Projektet och handboken har samma mål: att förbättra bibliotekens samarbete med yrkesläroanstalterna, som under de senaste åren har befunnit sig i en omvälvning till följd av reformerna inom yrkesutbildningen och coronapandemin. Projektets pilotkommuner Kuopio, Idensalmi, Joensuu, Lieksa, S:t Michel och Pieksämäki började testa hur samarbetet med yrkesläroanstalterna kunde förbättras. Många av oss biblioteksanställda i projektet arbetade med yrkesläroanstalter för första gången, och resultaten var strålande. Förhoppningsvis får också du som läser handboken nu ta del av våra goda erfarenheter och nya lärdomar.

Samarbetet med yrkesläroanstalterna är i all sin mångfald en stor möjlighet för biblioteken, och sedan våren 2023 när jag skrev den här inledningen, känns det som att bibliotekens arbete med yrkesläroanstalterna har fått ny fart. Det finns gott om projekt, nätverk knyts och det råder allmän aktivitet på området. Jag hoppas att det bara är början. För behovet finns verkligen!

I yrkesläroanstalterna finns mångsidiga lärmiljöer där en utbildning kan pågå från ett par timmar till flera år. I vårt projekt fokuserade vi på studerande som avlägger en yrkesinriktad grundexamen, vilket också märks i guiden. (Om du inte är säker på vad en yrkesinriktad grundexamen är behöver du inte oroa dig: kika på sidan 4.)

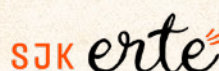
Under projektets gång har vi inspirerats av många andra biblioteks samarbete med yrkesläroanstalter, vilket också syns på handbokens sidor: vi har lånat material och idéer från Enare ända till Åbo. Tack till dem för det! Tack också till SJK Erte i Seinäjoki, vars samarbetsgrupp för andra stadiet och gruppens ledare har varit ett viktigt stöd i bakgrunden. Projektet Amisagentit finansierades av dåvarande Regionförvaltningsverket i Östra Finland.

Till sist en anmärkning om innehållet. Handboken har utarbetats av biblioteksanställda och mycket bygger på våra egna erfarenheter under projektiden. Den uppdaterade versionens innehåll har granskats tillsammans med sakkunniga inom Programmet för läskunnighet. Trots detta kan det finnas andra arbetssätt på just din yrkesläroanstalt, och det kan alltid smyga sig in en och annan bugg.

Lycka till och låt dig inspireras i samarbetet med yrkesläroanstalterna!

Hälsningar
projektets chefsagent Pia & agentkollegorna

Materialet har 2026 översatts och bearbetats till svenska som ett samarbete mellan projektet Amisagentit, Programmet för läskunnighet, SJK ERTE och Tillsyns- och tillståndverket.

Riksomfattande specialuppdrag
gällande bibliotekstjänster som
främjar barn och ungas läsande
och läskunnighet, Seinäjoki

Vad kan man studera där?

Hela examina

En **yrkesinriktad grundexamen** är för många den första examen på andra stadiet, eller åtminstone den första inom yrkesutbildningen. Många avlägger den genast efter grundskolan eller när de väljer att byta från en bransch till en annan. En yrkesinriktad grundexamen ger breda grundläggande yrkesfärdigheter för olika arbetsuppgifter inom branschen samtidigt som den också leder till ett yrke.

Exempel på examensbenämningar: närvårdare, merkonom, kosmetolog, elmontör, skogsmaskinsmontör, servitör, artisan, vakthavande styrman, IT-stödperson och målare.

En **yrkesexamen** ger ett djupare och mer avgränsat kunnande än en yrkesinriktad grundexamen. Den är främst avsedd för personer som redan har grundläggande utbildning inom branschen eller ett kunnande som de har förvärvat i arbetet. För många yrkesexamina krävs arbetserfarenhet inom samma bransch. En yrkesexamen kan ofta avläggas vid sidan av arbetet.

Exempel: yrkesexamen i arbete som teamledare, musikproduktion, husteknik, idrott och träning, lasthantering, matservice, djurskötsel, församlings- och begravningservice och pedagogisk verksamhet och handledning.

I en **specialyrkesexamen** studerar man det kunnande som behövs i krävande arbetsuppgifter inom branschen. I specialyrkesexamen krävs det att man redan har gedigen arbetserfarenhet och grundläggande utbildning inom branschen. De som har avlagt en specialyrkesexamen arbetar till exempel med krävande uppgifter som sakkunniga eller som chefer. Ofta kan man studera vid sidan av arbetet.

Exempel: specialyrkesexamen inom säkerhetsbranschen, energibranschen, ledarskap och företagsledning, utveckling av landsbygden, tjänster för specialkost, massage och trafikundervisning.

Att kombinera yrkes- och gymnasiestudier

Yrkesstudier kan också kombineras med gymnasiestudier. Man kan till exempel avlägga en s.k. **dubbelexamen** (en yrkesinriktad grundexamen och studentexamen), studera ett enskilt läroämne eller helt enkelt prova på gymnasiestudier. Gymnasiestudier kan också ersätta delområden av de gemensamma examensdelarna i en yrkesinriktade grundexamen.

Utbildning som handleder för examensutbildning

Vid ett flertal yrkesläroanstalter ordnas också utbildning som handleder för examensutbildning (Hux). I Hux-utbildningen får den studerande handledning för att kunna söka sig vidare till gymnasie- eller yrkesutbildning. I Hux-utbildningen kan den studerande fortfarande fundera över sitt val av studier på andra stadiet och bekanta sig med olika branscher. Man kan också vid behov höja sina vitsord från den grundläggande utbildningen och till exempel studera svenska eller finska så att språkkunskaperna räcker till för examensstudier. Hux-utbildningen riktar sig både till unga läropliktiga och till vuxna. Utbildningen räcker högst ett år, men den studerande kan flexibelt övergå till studier på andra stadiet när det finns möjlighet till det. Under Hux-utbildningen kan den studerande ta del av studier inom gymnasieutbildning och yrkesutbildning och eventuellt även avlägga studieavsnitt eller delar av examensdelar som de kan få erkända då de övergår till att studera vid ett gymnasium eller en yrkesläroanstalt.

Kortare utbildningar

Man kan också studera en kortare tid på en yrkesläroanstalt. Utbudet kan till exempel omfatta

- utbildningar som ger olika kompetenskort, till exempel hygienpass eller kort för heta arbeten
- korta utbildningar, till exempel till ordningsvakt eller väktare samt utbildning i första hjälpen
- enskilda examensdelar från olika examina
- arbetskraftsutbildning

Vilka utbildningar finns på yrkesläroanstalten nära dig?

År 2025 studerade drygt 324 000 personer inom yrkesutbildningen. De populäraste utbildningsområdena var de tekniska områdena, tjänstebanschen samt hälsovård och välfärd.

Det finns många olika branscher och utbildningsprogram. Med tanke på samarbetet är det förstås viktigt att känna till yrkesläroanstalten nära dig.

På svenska i Finland erbjuds bland annat följande utbildningar				
Affärs- verksamhet	Byggnad	Båtbyggnad	El- och automation	Fordon
Hår- och skönhet	Idrott	Informations- och kommunikations- teknik	Konstindustri	Lantbruk
Logistik	Maskin- och produktions- teknik	Mediebranschen och visuell framställning	Musik	Pedagogisk verksamhet och handledning
Process- industri	Rengöring- och fastighets- branschen	Restaurang och catering	Skog	Säkerhet
Social- och hälsovård	Sjöfart	Turism	Trädgård	Ytbehandling

Här får du hjälp av yrkesläroanstaltens webbplatser och Studieinfo.fi, där du hittar hela landets utbildningsutbud, också inom yrkesutbildningen.

Yrkesutbildning på svenska ordnas av [Optima](#) och [Yrkesakademin i Österbotten](#). [Axxell](#) och [Prakticum](#) ordnar yrkesutbildning på svenska i södra Finland. Vidare finns [Folkhälsan](#) med utbildning inom idrott samt några utbildningsanordnare med yrkesutbildning på både finska och svenska.

Olika branscher kan ha olika behov av bibliotekets tjänster. Studerande inom till exempel konst- och hantverksbranscherna kan behöva facklitteratur om sitt område också ur ett historiskt perspektiv. Inom andra branscher används mer elektroniskt material och fler digitala lärmiljöer. Även om

utbildningen på andra stadiet är avgiftsfri för studerande med läroplikt har det allmänna biblioteket goda möjligheter att komplettera yrkesläroanstaltens material med sin egen samling.

Om det vid din yrkesläroanstalt finns studerande med behov av stöd för lärandet eller inlärningsvärigheter eller studerande med något annat modersmål än svenska, finska eller samiska, kan de ha ett större behov av lättlästa böcker, kurser i svenska eller finska, läroböcker för den grundläggande utbildningen eller grundläggande information om bibliotekstjänster. Det är också bra att kunna erbjuda skönlitteratur på de studerandes modersmål, antingen ur det egna bibliotekets samlingar eller via biblioteksnätverket.

Har yrkesläroanstalten ett eget bibliotek?

Tyvärr är det numera få yrkesläroanstalter som har ett eget bibliotek. Men om det finns ett bibliotek vid en yrkesläroanstalt nära dig – slå dig ihop med dem! Personalen vid biblioteket känner läroanstaltens behov och kan samtidigt se verksamheten ur bibliotekets perspektiv. Bygg gärna upp ett samarbete med dem och utbyt information om exempelvis behoven i samlingsarbetet och de tjänster som erbjuds överlag. När ni känner till varandras arbetssätt och tjänsteutbud blir det också lättare för båda att stödja de studerande.

Vem jobbar på yrkesläroanstalten – vem ska jag kontakta och samarbeta med?

Organisationerna som arbetar med yrkesutbildning är sinsemellan olika: det finns många olika titlar, administrativa strukturer och olika slags team. Yrkesläroanstalterna presenterar dessutom sin personal på olika sätt på sina webbplatser. Ibland är det svårt att utifrån titeln avgöra vad en person exempelvis undervisar i.

Yrkesutbildning ordnas ofta av utbildningsanordnare med verksamhet på flera olika enheter och platser. Därför kan en yrkesläroanstalt på chefsnivå ha förutom en rektor även flera andra chefer. Cheferna kan ansvara för ett visst utbildningsområde eller för ett verksamhetsställe. Ibland finns det även pedagogiska chefer eller samordnare för lärarna i de gemensamma examensdelarna.

Lärare i kommunikation och interaktion på modersmålet är ofta naturliga kontaktpersoner för biblioteket. Med lite tur är deras titel helt enkelt lärare (modersmål) eller lärare (kunande i kommunikation och interaktion). Samma arbetsuppgifter kan också skötas av en timplärare. Ibland är det i stället fråga om en speciallärare inom yrkesutbildningen, särskilt vid en specialyrkesläroanstalt.

Förutom lärare och personer i ledningen kan det på campus eller enheten också finnas exempelvis personer som är engagerade i studerandeaktiviteter och de studerandes välbefinnande. Till exempel:

- en handledare, som är en vuxen som alla studerande lätt kan få kontakt med och som deltar i många slags studerandeaktiviteter
- ungdomsarbetare, antingen inom projekt eller som en del av den ordinarie verksamheten
- utvecklare av studerandeverksamheten, som bland annat samarbetar med studerandekåren.

Om du ibland känner dig villrådig bland alla kontaktuppgifter är ett alternativ att fråga yrkesläroanstalten direkt: Vem ska jag kontakta i den här frågan? Alla yrkesläroanstalter har ändå en allmän e-postadress och dessutom en telefonväxel, om du är mer av den typen som gärna ringer.

Samarbetar du med en specialyrkesläroanstalt?

För många kan den närmaste yrkesläroanstalten också vara en specialyrkesläroanstalt med yrkesutbildning med krävande särskilt stöd. Sådana är till exempel Yrkesinstitutet Luovi, Live och Spesia på finska samt Optima KSS på svenska. Specialyrkesläroanstalterna ordnar specialundervisning för dem som behöver extra mycket stöd och handledning i sina studier. Stöd kan behövas till exempel på grund av en fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning, psykisk ohälsa eller inlärningssvårigheter.

Vid specialyrkesläroanstalterna studerar man samma examina som i vanlig yrkesutbildning, men med extra

stöd och handledning. Examensdelarna, innehållet och målen är desamma, men bedömningen kan anpassas enligt de studerandes behov. Dessutom erbjuds utbildning som handleder för examensutbildning (Hux) med krävande särskilt stöd eller utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv (Telma).

Lärarna vid specialyrkesläroanstalterna är utbildade speciallärare, så att de studerande kan få bästa möjliga stöd. Studierna är också ofta flexibla och mer individuellt anpassade än vid en vanlig yrkesläroanstalt, eftersom de studerande har olika bakgrund och behov. Undervisningen sker vanligen i små grupper.

Nycklar till samarbete

Biblioteken har mycket att ge specialyrkesläroanstalterna. Det lönar sig att planera samarbetet i nära samråd med lärarna, som känner de studerande väl och kan ge stöd i planeringen av verksamheten. Det handlar inte om någon raketvetenskap, utan om att ta hänsyn till några små saker: ofta fungerar samma innehåll också vid en specialyrkesläroanstalt, åtminstone efter en mindre finjustering. I planeringen är det bra att utgå från att det handlar om helt vanliga unga (vuxna) som bara har sina egna styrkor, behov och förutsättningar. Precis som vi alla.

Många som studerar vid en specialyrkesläroanstalt kan ha svårt att läsa och skriva. De kan också bära med sig negativa erfarenheter av läsning eller av studier överhuvudtaget. Biblioteket kan kännas främmande om läsning inte är ens grej. Då kan huvudmålet med besöket vara att man ska kunna trivas på biblioteket. Lägg utöver informationsinnehållet också vikt vid känsloupplevelser och vid att den studerande får känna att hen lyckas. Om budgeten tillåter, bjud på kaffe! En kaffestund är en bra början och kan få den studerande att känna att hen är viktig för oss. För det är de!

Precis som vid yrkesläroanstalter i allmänhet fungerar aktiverande arbetssätt och konkreta uppgifter också bra vid specialyrkesläroanstalter. Upplägget bör ha en tydlig rytm: en inledning, arbetsmoment, en avslutning och däremellan

pauser eller avkoppling. Ge tydliga anvisningar om vad som ska göras: utöver muntliga anvisningar kan också skriftliga anvisningar vara till hjälp. Om programmet innehåller läsning och skrivande bör tillräckligt med tid reserveras för det. Lägg också vikt vid en tydlig avslutning.

Schemat vid en specialyrkesläroanstalt kan vara flexibla än vid en vanlig yrkesläroanstalt: studierna kan ha en friare rytm och undervisningen kan ordnas smidigare, eftersom antalet studerande vanligtvis är mindre.

MER PÅ YOUTUBE:

Optima: [Presentation av Optimas utbildningar inom krävande särskilt stöd.](#)

Optima: [Information om Optimas yrkesutbildning med krävande särskilt stöd.](#)

Kiras berättelse: Via Luovi till biblioteket

Bland våra kollegor finns också personer som har studerat vid specialyrkesläroanstalter. Här är Kiras berättelse!

// Jag hamnade på Luovi år 2012 av flera orsaker. Det viktigaste skälet var att utbildningsområdet, audiovisuell kommunikation, intresserade mig. Efter grundskolan ville jag också ha ett miljöombyte och en ny omgivning. Jag mådde psykiskt dåligt: jag blev mobbad i skolan, och studierna i en vanlig klass belastade mig alltför mycket på grund av alla ljud och allt ståhej. På den tiden hade jag ännu ingen diagnos. Lärarna tyckte bara att jag var dum. Jag upplevde att jag inte fick tillräckligt med stöd under min tid i grundskolan. Sedan dess har jag fått diagnoserna dyslexi och ADD, det vill säga en uppmärksamhetsstörning.

På Luovi fick jag stöd i studierna på många olika sätt. Redan i början av studierna började jag regelbundet träffa skolpsykologen, som var intresserad både av hur studierna gick och av sådant som hände i mitt privatliv. I början av studierna gjordes också olika tester för att ta reda på hur jag lär mig. Det var helt nytt för mig! Jag fick veta att jag har ett starkt visuellt minne. Resultaten beaktades när studierna planerades. Jag gick den grafiska inriktningen, det vill säga studerade grafisk design och fotografi.

Man använde också alternativa sätt att genomföra studierna: jag fick till exempel genomföra studier i fotografi

genom att fotografera med min egen kamera på min fritid. I gymnastiken deltog jag tillsammans med en kompis i De gamlas dans på gymnasiet. På mina praktikplatser tog man till exempel hänsyn till att jag kan vara blyg och lätt bli nervös. Jag fick också hjälp med att hitta praktikplatser, eftersom jag tycker att det är svårt att ringa. Om vi studerade tillsammans med hela klassen kunde jag gå igenom vissa saker på tu man hand med läraren.

Studierna på Luovi hade stor betydelse för mitt liv. Jag fick hopp. Jag hade människor omkring mig som brydde sig om mig och förstod mig. I början hade jag svårt att ta emot det. Om man har svårigheter med något är det inget hinder – det går att få stöd. Och det finns hopp!

Efter studierna kom jag via arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte till arbetsprövning på ett bibliotek och vidare till studier inom biblioteksbranschen. Nu har jag en fast anställning på ett bibliotek."

KIRAS NAMN HAR ÄNDRATS.

2

Hur gör man det?

Kärnan i samarbetet mellan biblioteket och yrkesläroanstalten är att förverkliga bådasy mål. Yrkesläroanstaltens uppgift är förutom att erbjuda utbildning också att stödja de studerandes utveckling till aktiva medborgare, stärka deras delaktighet och bredda deras allmänbildning. Biblioteken främjar i sin tur bland annat multilitteracitet och samhällelig dialog. Det finns många möjligheter till samarbete!

Kopplingen mellan examensgrunderna för yrkesutbildningen och biblioteket

Vid yrkesläroanstalten följer man de nationella examensgrunderna för yrkesinriktade grundexamina. I examensgrunderna fastställs de olika delområdena av de gemensamma examensdelarna som ingår i alla grundexamina och målen för kunnandet som ingår i delområdena.

I yrkesinriktade grundexamina ingår gemensamma examensdelar som, precis som namnet antyder, är desamma för alla, oavsett om man studerar till bilmekaniker eller närvårdare. Ur bibliotekets synvinkel ligger kommunikation och interaktion på modersmålet samt kunnande om samhälle och arbetsliv närmast vår verksamhet. De gemensamma examensdelarna förkortas ofta GEM. Studierna i de gemensamma examensdelarna består av obligatoriska mål för kunnandet och valbara mål för kunnandet.

Utöver de gemensamma examensdelarna ingår det även yrkesinriktade examensdelar i en yrkesinriktad grundexamen. I dem studerar man kunnandet som behövs i arbetsuppgifterna inom den egna branschen. I yrkesutbildningen mäter man omfattningen av studierna i kompetenspoäng. Utgångspunkten är att en kompetenspoäng omfattar minst 12 timmar undervisning och handledning. Mängden timmar kan ändå variera utgående från den studerandes individuella behov.

Gemensamma examensdelar och de obligatoriska målen för kunnandet i delområdena:

I en yrkesinriktad grundexamen ingår tre gemensamma examensdelar med 13 olika delområden. Här lyfter vi fram de delområden som särskilt lämpar sig för ett samarbete med biblioteken.

Kunnande i kommunikation och interaktion (12 kompetenspoäng inom svenskspråkig yrkesutbildning)

Kommunikation och interaktion på modersmålet, svenska

Obligatoriska mål för kunnande, 4 kp

Olika kommunikationssituationer

Den studerande

- kommunicerar muntligt i enlighet med situationen och målgruppen
- kommunicerar skriftligt i enlighet med situationen och målgruppen
- motiverar sina åsikter och påståenden
- handlar i interaktionssituationer på ett samarbetsinriktat sätt
- förstår betydelsen av språk och kommunikation i arbetslivet och samhället

Att använda texter och bedöma textens tillförlitlighet

Den studerande

- känner till de textgenrer och medier som används i arbetslivet och i samhället
- använder multilitteracitet för att tolka olika texter
- använder olika informationskällor
- bedömer tillförlitligheten för informationskällorna och informationen
- sammanfattar de centrala delarna i det hen hört, läst och sett
- följer upphovsrätten och hänvisar till de källor hen använt

Att producera texter

Den studerande:

- producerar texter enligt textnormer i arbetslivet och samhället
- producerar texter på standardspråk
- använder digitala program på ett ändamålsenligt och etiskt sätt när hen producerar texter

Verksamhet i den digitala miljön

Obligatoriska mål för kunnande, 2 kp

Att välja digital utrustning och program samt ansvarsfull användning

Den studerande

- skyddar sina personliga uppgifter och sin integritet
- känner igen cyber- och datasäkerhetshot
- kan handla i enlighet med sin roll i situationer med cyber- och datasäkerhetshot
- söker information och bedömer kritiskt hur tillförlitlig och användbar informationen är
- använder program för textbehandling
- använder kalkylprogram
- använder program för presentationsgrafik
- beaktar upphovsrätten när hen producerar innehåll
- hanterar och ordnar dokument samt mappar
- delar innehåll och hanterar delade dokument
- känner till verksamhetsprinciperna, användningsmöjligheterna och riskerna som gäller generativ artificiell intelligens
- känner till ansvarsfulla sätt att använda meddelande-tjänster och sociala medier
- känner till hur användning av digital utrustning och program påverkar hälsan, välbefinnandet och samhället

Konst och kreativt uttryck

Obligatoriska mål för kunnande, 1 kp

Kultur och konst

Den studerande

- känner igen exempel på lokal, nationell och internationell kultur och konst
- använder olika former av kultur och konst för att stöda välbefinnandet
- gör tolkningar av konst och beskriver konsten i interaktion med andra

Kreativt uttryck

Den studerande

- känner till olika former för kreativt uttryck
- väljer former för kreativt uttryck som lämpar sig för situationen och använder dem ensam eller tillsammans med andra
- tänker över samt uttrycker processen för kreativt uttryck i ord

Utöver de obligatoriska målen för kunnandet ingår även valbara mål för kunnandet i de olika delområdena.

Vill du veta mer?

Examensgrunderna hittar du i tjänsten [eGrunder](#). En del yrkesläroanstalter har också publicerat sina lokala utbildningsplaner där.

Mer information om yrkesutbildning finns även på [Studieinfo.fi](#).

Idéer för verksamheten

1. Pop up-bibliotek

Ett pop up-bibliotek tar bibliotekstjänsterna ut till campus eller enheten. Det är ett mångsidigt arbetssätt som kan kombineras med olika slags innehåll och aktiviteter. Det passar bra som ett första steg i samarbetet med yrkesläroanstalten!

I ett pop up-bibliotek kan man åtminstone erbjuda:

- biblioteksärenden: nya bibliotekskort, uppdatering av gamla kort, tillägg av PIN-koder, efterskänkning av avgifter...
- ingå avtal om användning av meröppet bibliotek
- presentation av tjänster: e-material, mobilappar och bibliotekets tjänster i allmänhet
- presentation av innehåll: nya böcker, temaurval, nya konsolspel...
- aktiverande aktiviteter: prova på VR-glasögon (kan kombineras med en speltävling med priser), utmaningar med brädspel och pusselspel, lyckohjul med boktips...
- andra lockbeten: godis och andra godsaker, gratis reflexer, en slickepinne till den som uppdaterar sitt bibliotekskort, utlottningar

Man kan också bjuda in grupper till pop up-biblioteket på förhand eller försöka locka förbipasserande att delta. Olika lockbeten och en pigg och övertalande attityd hos bibliotekspersonalen hjälper till. Med ett pop up-bibliotek är det lätt att nå en stor grupp studerande, så länge tidpunkten, platsen och andra praktiska frågor har planerats på förhand. Det fungerar också vid evenemang och temaveckor. Ett pop up-bibliotek kan dessutom påverka bilden av biblioteket, föra biblioteket närmare de studerande och personalen samt nå personer som annars inte besöker biblioteket. Genom att ta verksamheten ut till de studerande kan man också höra unga (vuxna) personers önskemål och åsikter samt samla in respons. Pop up-biblioteket kan utformas i många olika storlekar, från ett litet bord till något i storlek med en bokbuss.

2. Spelifiera!

Spel och spelifiering är populära bland många, och yrkesläroanstalterna är inget undantag. Med spelifierat innehåll kan biblioteket också överraska dem som förväntar sig mer traditionell verksamhet av oss.

DET HÄR TESTADE VI:

Guidat biblioteksbesök med mobilspelet Seppo

Seppo är en plattform där det är lätt att skapa eget spelifierat lektionsinnehåll. Det är också lätt att använda, så länge spelarna har tillgång till smarttelefoner: Seppo kräver ingen registrering eller några användarkonton, utan man går med i spelet via webbläsaren med en kod som man får av handledaren. Seppo är också lätt att använda för handledaren. Seppo kan användas på flera olika språk, även på svenska.

Vi skapade spelet Tyypit kirjastossa ("Typer på biblioteket") i Seppo, med bibliotekskunskap som tema. I spelet bekantar man sig med material (tidningar, e-material), klassificering, grunderna i biblioteksärenden (lån, återlämning, avgifter osv.) och användningen av nätbiblioteket.

De studerande upplevde spelet som ett motiverande sätt att träna bibliotekskunskaper. En annan fördel med Seppo är att spelbiblioteket innehåller många andra spel som man kan använda. En stor del av spelen har delats i spelbiblioteket, så att man kan kopiera dem till sitt eget konto och anpassa dem efter sina behov. Spelen har också taggats så

att man med hjälp av sökfunktionen enkelt kan hitta exempelvis spel som lämpar sig för modersmålsundervisningen inom yrkesutbildningen. Inom projektet spelade vi också ett Seppo-spel med falska nyheter som tema, och även det gav goda erfarenheter.

Escape-spelet Operaatio Musta laatikko

Teman i det finskspråkiga escape-spelet Musta laatikko ("Svarta lådan") är desinformation, falska nyheter, deepfake-videor, falska profiler, bildmanipulation och trollning. Det passar därför bra exempelvis för teman inom kommunikation och interaktion på modersmålet. Spelet som har skapats av Ääres eduEscape är en portabel modell som transporteras i en resväska och kan därför också tas med ut till campus eller enheten. Ett vanligt klassrum fungerar bra som spellokal.

Escape-spel har varit populära under de senaste åren. Det är lätt att motiveras av dem tack vare deras aktiverande upplägg, och de ger också omväxling från den vanliga undervisningen. Escape-spelet kan spelas både i läroanstalten och på biblioteket, och det finns också virtuella versioner.

3. Handledd verksamhet på biblioteket och yrkesläroanstalten

När det gäller handledd verksamhet finns det ungefär 975 olika alternativ samt färdigt material och idéer, beroende på infallsvinkel. Inom projektet Amisagentit testade vi följande:

Kreativt skrivande (från och med 1.8.2026 ingår inte kreativt skrivande längre i delområdet Konst och kreativt uttryck. Däremot ingår det att den studerande tänker över samt uttrycker processen för kreativt uttryck i ord).

- Workshop i kreativt skrivande med olika skrivuppgifter. Kan ordnas både i läroanstalten och på biblioteket. På biblioteket kan miljön i sig redan vara inspirerande. Passar också studerande med svenska som andraspråk.
- Boktips för studerande med svenska som andraspråk.

Multilitteracitet och medieläskunnighet samt mediepedagogik

- Biblioteksbesök med mediepedagogik som tema, där man också behandlade bedömning av informationens tillförlitlighet.
- Kan man lita på en bild? – en lektion om bildläskunnighet där man gick igenom grunderna i bildläskunnighet och också tittade närmare på deepfake-videor.
- Biblioteksbesök för nya studerande enligt Enarebibliotekets material Polkuja kirjasto ("Stigar till biblioteket") Temat var olika former av läskunnighet. De studerande fick bekanta sig med nätbiblioteket, bibliotekets samlingar och e-material samt fundera över sin egen vardag som läsare – och över hur alla behöver en mångsidig läskunnighet.

Informationssökning

- Undervisning i informationssökning ur den egna branschens perspektiv. Grunderna i nätbiblioteket och sökfunktionerna (trunkering, avgränsning osv.), hyllklasser inom den egna branschen och ämnesord. Och konkreta övningar på det.

Bibliotekets tjänster

- En bibliotekspresentation med låg tröskel, med fokus på bibliotekets tjänster och till exempel arbetsutrymmen. Passar särskilt bra för dem som inte har besökt ett bibliotek på länge.
- Bibliotekspresentation för studerande med svenska eller finska som andraspråk. En traditionell biblioteksrundtur med en enkel ordkonstövning som uppvärmning och en riktad presentation av tjänster: utöver det egna bibliotekets grundläggande tjänster presenterades Celia och Flerspråkiga biblioteket och Ryskspråkiga biblioteket samt evenemang, tjänster och material som stöder lärandet av finska.
- Biblioteksorientering där de studerande i par både bekantade sig med tjänsterna (meröppet bibliotek, registrering som kund, användning av nätbiblioteket, reservation av material i nätbiblioteket och avhämtning av reservationer som självbetjäning) och utförde informationssökningsuppgifter. Pris till de snabbaste. Till sist en repetition under ledning av handledaren.

Yrkesutbildning med krävande särskilt stöd: en serie träffar

Med grupper vid en specialyrkesläroanstalt testade vi en serie med flera träffar. Idén att ordna flera besök kom från lärarna: inom yrkesutbildning med krävande särskilt stöd kändes ett enda besök som för lite. Med flera träffar hinner man behandla många olika teman och också arbeta med gruppbildning tillsammans med de studerande. Vi testade två olika versioner.

Version 1

I den första versionen ordnades tre träffar, varav den första på campus och de övriga på biblioteket.

Lärarna ansåg att det var viktigt att bibliotekspersonalen först kom ut till campus, så att de studerande fick bekanta sig med dem och höra vad som väntade. Vid den första träffen presenterades bibliotekets tjänster, vi lärde känna varandra och skaffade nya eller uppdaterade befintliga bibliotekskort – utan att glömma Alias och godsaker. Därefter följde

två biblioteksbesök. Under det första bekantade vi oss med bibliotekets lokaler och klassificering och spelade ett Sep-po-spel. Det senare besöket hade mediefostran som tema: vi gjorde en uppgift med tidskrifter, spelade escape-spelet Musta laatikko och gick igenom bedömning av informations tillförlitlighet i medierna. De studerande tyckte särskilt mycket om spelinslagen och responsen från lärarna var god. En del av innehållet presenterades med hjälp av videor (till exempel biblioteksklassificering), vilket också fick god respons.

Version 2

I den andra versionen ordnades i stället fem biblioteksbesök på två timmar vardera. Varje besök hade ett eget tema.

Under två av besöken genomfördes ett biblioteksbesök för nya studerande enligt "Enaremodellen". Vid det första besöket lärde vi känna varandra, och ett av tvåtimmarspassen ägnades åt biblioteket ur den egna branschens perspektiv (till exempel logistik samt bokbussens verksamhet och teknik). Vid det sista besöket tog vi det lugnt vid olika aktivitetsstationer: ett karaokerum, spelutrymmen, en station med VR-glasögon och en brädspelsutmaning.

De två timmar långa besöken gjorde att det också fanns tid för kaffe och en lugn avslutning, då vi läste högt ur en lättläst bok som de studerande hade valt. En grupp deltog också i en workshop om motreklam i samband med ett evenemang på biblioteket. Vi strukturerade besöken så att kaffestunden i början följdes av ett första arbetsmoment, en paus, ett andra arbetsmoment och genomgång, en lugn avslutning och orientering inför nästa träff. Den tydliga rytmen fungerade bra och tiden kändes inte lång.

Också den avslappnade stämningen och viljan att lära känna de studerande var viktiga. Under besöken hann vi också med till exempel enkla ordkonstövningar, som var förvånansvärt uppskattade. Vi samlades alltid på samma ställe, som blev gruppens "bas". I ett stort bibliotek gjorde den fasta samlingsplatsen det lättare för gruppen att känna sig hemma.

Vid en specialyrkesläroanstalt betonas också studiernas uppgift att knyta de unga till samhället och dess tjänster. En del behöver uppmuntran och hjälp med att sänka tröskeln för detta. Det lönar sig också att beakta olika sätt att lära sig, till exempel genom att använda videor.

4. Evenemang och arbetslivsprojekt

Får ditt bibliotek besök av en intressant författare? Eller har du ett evenemang i kalendern där yrkesstuderande kan visa sitt kunnande?

Ett sätt att samarbeta är genom evenemang. I bästa fall blir det en win-win-situation åt båda håll: lärarna och de studerande får intressant innehåll och du får en garanterad publik till evenemanget. Vissa evenemang kan marknadsföras särskilt till yrkesläroanstalten, och vid behov kan man till exempel komma överens om förhandsanmälan. En del evenemang kan också tas ut till campus eller enheten: kunde en författargäst göra ett framträdande i läroanstalten på dagen och ett på biblioteket på kvällen?

De yrkesstuderandes kunnande kan också tas till vara när evenemang genomförs. De som studerar till barnledare kan

hålla sagostunder eller familjemorgnar och de som studerar informations- och kommunikationsteknik kan ge digitalt stöd. Studerande inom trädgårdsbranschen kan fungera som experter vid växtbyteskvällar.

Utöver evenemang lönar det sig att använda arbetslivsprojekt i samarbetet med yrkesläroanstalter. Biblioteket kan erbjuda platser för lärande i arbetslivet, möjligheter att ordna utställningar och andra projekt, till exempel att planera inredningen i en bokbuss.

Det här testar vi framöver: materialpaket för självständiga besök och spelifierad biblioteksorientering

Särskilt i större städer kan det finnas så många yrkesläroanstalter att det inte är möjligt att ta emot alla för handledda biblioteksbesök. Ofta vill läraren också komma med sin grupp enligt sitt eget schema, utan att behöva avtala och fixa en massa.

För sådana självständiga besök kan man ta fram material, till exempel:

- videor på Youtube: en hälsning till de studerande och informationsvideor om hur tjänsterna används
- ett uppgiftspaket eller en uppgiftsbank där läraren kan plocka ihop ett lämpligt paket för sin grupp
- ett virtuellt escape-spel som kan spelas på den egna enheten
- ett Kahoot-quiz för att repetera det man har lärt sig
- de rätta svaren och en "användarguide" för läraren

På det här sättet kan man också se till att uppgifterna är aktuella och beaktar bibliotekets senaste tjänster och samlingar, som ju förändras hela tiden.

Spelifierad biblioteksorientering

Spelifiering fungerar också utan appar och escape-spel. Biblioteksorienteringen kan också spelifieras genom att man gör en kontrollbana med hjälp av bibliotekets planritning. Fyra till sju kontroller är lagom. Deltagarna går runt i par eller lag och ungefär 20 minuter reserveras för uppgiften. Rutten ska vara tillräckligt utmanande för att de studerande ska "tvingas" röra sig så mångsidigt som möjligt i bibliotekets kundutrymmen. De som klarar banan snabbast får ett pris. Till sist repeteras det man har lärt sig under ledning av handledaren.

I samma system?

Samarbete kan också ske via bibliotekssystemet. Biblioteket kan fungera som utlåningsplats för läroböcker inom yrkesutbildningen. Bibliotekssystemet kan användas för att administrera samlingarna och utlåningslogistiken.

Verksamhetsidéer från andra håll – använd dem!

SJK Erte i Seinäjoki: Samarbetsmodell för andra stadiet

SJK Ertes samarbetsmodell för andra stadiet är en bra grund för samarbetet med yrkesläroanstalter. I samarbetsmodellen finns många förslag på verksamhet. Du hittar dem på [SJK Ertes webbplats](#).

Enare kommunbibliotek & Seinäjoki yrkeshögskola: Polkuja kirjastoon – toimintakokonaisuuksia nuorten ja aikuisten lukutaitotyöhön (på finska)

Det färdiga paketet ger dig ett färdigt innehåll för ett två timmar långt biblioteksbesök för nya yrkesstuderande med fokus på läskunnighet. På köpet får du också till exempel en biblioteksstig som passar en verkstadsgrupp för unga. Toppenmaterial!

Björneborgs bibliotek: Rikospakopeli (escape-spel med kriminaltema) för andra stadiet

I spelet tränas färdigheter i grupparbete, informationssökning och slutledning, och deltagarna får i praktiken bekanta sig med bibliotekets webbplats och sökfunktioner. Du hittar ett färdigt materialpaket för spelet i Biblioteket för öppna lärresurser ([aoe.fi](#)) – men läs och lådor får du skaffa själv, och du kan också behöva anpassa spelet lite så att det passar ditt eget bibliotek.

Lukulux-handboken

NHandboken på nätet är en skattkista för den som arbetar med unga (vuxna). Finns det också icke-läsare bland dina kunder? I [Lukulux](#) (på svenska ungefär Läslyx) hittar du färdigt material för till exempel informationsrundor för andra stadiet, boktips om lättlästa böcker, ordkonstverkstäder och textträning. På webbplatsen finns också uppgifter för idéverkstäder som du kan använda för att lära känna de studerande.

Läsdiplom för yrkesstuderande

Läsdiplom för yrkesstuderande finns på svenska åtminstone vid Helmet-biblioteken. Syftet med [Helmets läsdiplom](#) är att inspirera och uppmuntra till läsning på fritiden. Läsdiplom passar kanske bäst för dem som redan är åtminstone lite intresserade av läsning. Läsdiplomet kan vara en naturlig form av samarbete för biblioteken också när det är ont om resurser för till exempel gruppbesök.

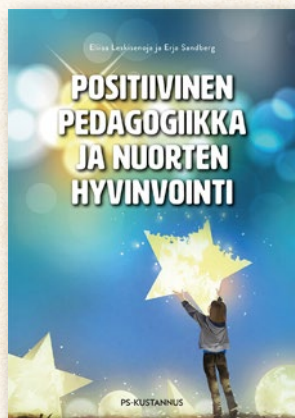
Lukemo: Läsklanens handbok för högstadieskolor

På Lukemo.fi finns en [handbok från projektet Läsklanen](#). Projektet riktade sig till den grundläggande utbildningen, men handboken för årskurserna 7–9 har mycket att ge också i arbetet med yrkesstuderande. Handboken finns på svenska och finska.

På Lukemo finns också mycket annat material på finska, till exempel metodhandboken från projektet Etsivää lukutaitotyötä, med titeln Kokemuksia ja käytäntöjä sanataiteesta nuorten lukutaitotyössä. Där kan du plocka innehåll för både kortare och längre verksamhet med unga. Webbplatsen upprätthålls av Barnboksinstitutet.

Leskisenoja: Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi

Ur den här boken kan du plocka övningar och aktiviteter som passar för gruppbesök med unga (vuxna) och annan verksamhet! De passar till exempel för gruppbildning och för att lära känna varandra.

Synka klockorna!

Tips för planeringen av det praktiska samarbetet och schemaläggningen i vardagen

Hur är året uppbyggt?

På en yrkesläroanstalt kan man ha ett periodsystem där året till exempel delas in i sex perioder. Dessutom kan det ordnas orienteringsdagar i början av studierna, till exempel i början av augusti.

Den studerandes schema kan se olika ut under varje period. Det påverkar förstås också lärarnas scheman. De studerande kan ha perioder när de studerar de gemensamma examensdelarna eller perioder med yrkesinriktade examensdelar – eller en blandning av dem.

Perioderna med lärande i arbetslivet präglar också vardagen i hög grad. Under en period med lärande i arbetslivet lär sig de studerande på arbetsplatser. Perioderna kan vara olika långa enligt de studerandes personliga planer för studierna.

Hur perioderna schemaläggs har stor betydelse för planeringen av samarbetet. Om du till exempel vill att de som inleder sina studier i kommunikation och interaktion på modersmålet ska komma på biblioteksbesök kräver det en hel del planering. Det varierar också hur långt på förhand och hur exakt läraren känner till tidsplanen för de kommande perioderna och sitt eget schema.

Undervisningen i kommunikation och interaktion på modersmålet kan till exempel vara pass på 90 minuter. Det kan också förekomma helheter på tre eller fyra timmar. Om modersmålsundervisningen är indelad i två delar infaller de i allmänhet under de två första studieåren. Under slutskedet av studierna ligger tyngdpunkten på de yrkesinriktade examensdelarna.

Inom yrkesutbildning med krävande särskilt stöd kan schemat vara flexibla och det kanske inte finns några periodscheman som är huggna i sten. Det kan finnas mer spelrum.

Det är också bra om biblioteket känner till tidsplanen för de valbara målen för kunnandet, från planering till genomförande. Särskilt vid större yrkesläroanstalter kan överenskomna datum hör till studier enligt de valbara målen för kunnandet, medan de ibland genomförs enligt en flexibel rytm.

När planerar man och tillsammans med vem?

Vid yrkesläroanstalter kan det finnas många olika rutiner för planeringen av undervisningen under det kommande, nyss inledda eller pågående året. Lärarna har också stor autonomi, det vill säga mycket att säga till om när det gäller hur undervisningen byggs upp.

Det kan till exempel finnas:

- gemensamma planeringsdagar då till exempel hela personalen eller lärarna inom ett visst område planerar den kommande verksamheten
- gemensam planeringstid eller träffar för en grupp, där till exempel speciallärare eller modersmålslärare samlas – via dem kan man nå alla lärare
- gemensamma team eller arbetsgrupper på campus eller enheten, till exempel en mångprofessionell arbetsgrupp som utvecklar studerandeaktiviteterna (till exempel temaveckor och evenemang)
- nätverk där olika samarbetspartner deltar utöver yrkesläroanstaltens personal – och där biblioteket också har en naturlig plats

Det är till exempel bra att veta vem man ska komma överens med om tidtabellen och andra praktiska arrangemang om man vill ordna ett pop up-bibliotek för hela campus. På en mindre yrkesläroanstalt planerar man ofta direkt tillsammans med modersmålslärarna.

3

Den mentala biten & stöd

Hur planerar man ett lyckat gruppbesök?

Bestäm vilken förhandsinformation du behöver om gruppen. Det kan till exempel vara vilken bransch de studerar eller vilka språkkunskaper de har.

Fundera över målen för besöket i förhållande till den tid och de övriga resurser som står till förfogande. Oftast är mindre mer: om det blir för mycket innehåll blir det rena sprinterloppet. En känsla av brådska är ingen bra motivationsfaktor. Knyt innehållet till de studerandes egen bransch eller deras liv. Om du har lite förhandsinformation men gott om tid kan du samla in information genom en inledande uppgift.

Aktiverande arbetssätt är ofta nyckeln till framgång. Genom aktiviteter, genom att själv göra och fundera över saker blir innehållet mycket mer konkret och lärandet effektivare. Vid sidan av faktainnehållet är det också bra att skapa känslomässiga upplevelser och upplevelser av att lyckas. På biblioteket är vi ju redan naturligt omgivna av alla slags känslor genom materialet, men känslor kan väckas på andra sätt också – till exempel genom att tävla.

Det är bra att lämna så mycket spelrum i planerna att du vid behov kan ändra dem. En flexibel inställning är till hjälp: ibland förändras situationen, strömmen går och utrustningen vägrar starta. Du kan samla på dig ett litet reservlager i verktygslådan för sådana situationer (till exempel de där enkla ordkonstövningarna).

De praktiska frågorna är förstås också värda att fundera på: Var träffas vi? Vilka lokaler, vilken utrustning och vilka tillbehör behövs? Behövs det några förberedelser eller förhandsuppgifter? Behöver deltagarna ta med sig bibliotekskort eller legitimation? Behöver den övriga personalen informeras om besöket på förhand?

Genom att samla in respons bygger du upp kunskap om yrkesstuderande. Kort respons kan till exempel ges på en post-it-lapp eller samlas in digitalt. Vad lärde du dig i dag? Vad var bäst? Vad var nytt för dig?

"Aktiverande arbetssätt är ofta nyckeln till framgång."

Vad har biblioteket att erbjuda yrkesläroanstalterna?

Biblioteken är olika sinsemellan, men alla har något att erbjuda. Resurserna varierar mycket: en del har mer personal, mer mångsidiga lokaler och ny utrustning. För vissa är det långt till yrkesläroanstalten, medan andra har den alldeles runt hörnet.

Som det förhoppningsvis har framgått också av den här guiden finns det hur många olika möjligheter till samarbete som helst. Det finns alltså gott om alternativ, och biblioteket kan plocka ut dem som passar bäst i den egna vardagen – förstås genom att lyssna på yrkesläroanstalten. Samarbetet kan göras i större eller mindre skala.

På längre sikt är det också viktigt att fundera över tjänsterna för de studerande och unga vuxna som helhet. Särskilt om det känns som att de inte uppmärksammas tillräckligt. Går det att ändra på det?

Det viktiga är att det inte får kännas desperat, utan att man åtminstone inför de studerande ska kunna stå för det man gör med lagom mycket stolthet. Det lönar sig också för biblioteket att hålla kommunikationskanalerna till yrkesläroanstalten öppna. Ibland märker man också att lärarna

inte känner till allt som biblioteket har att erbjuda, medan bibliotekspersonalen i sin tur inte känner till vardagen på yrkesläroanstalten. Då finns det en risk för att samarbetet egentligen inte fungerar så bra som möjligt för någondera parten. Inom projektet Amisagentit togs alla former av samarbete väl emot, och många blev också överraskade över hur mångsidigt biblioteket kan vara som aktör.

Hur bygger man upp interaktionen med studerande inom yrkesutbildningen?

Studerande inom yrkesutbildningen och unga (vuxna) överlag kan kännas som en utmanande målgrupp. Det kan finnas osäkerhet på båda sidor. Biblioteket kan vara förknippat med fördomar och dåliga erfarenheter. Dina egna förutfattade meningar spelar också in: tänker du på dem som små gullungar eller som strulmakare?

Om den studerande är ung kan hen i bibliotekspersonalens ögon ibland bete sig på ett märkligt sätt för att dölja sin osäkerhet: biblioteket kan vara en främmande plats med alla sina regler och rutiner. Ibland kan det också handla om att man inte riktigt "får bli entusiastisk": om gruppen tycker att biblioteket är ett tråkigt och gammalmodigt ställe är det kanske inte socialt accepterat att vara ivrig över biblioteksgrejer. Å andra sidan kan en ung yrkesstuderande bete sig annorlunda på biblioteket än på campus eller enheten, eftersom man befinner sig på främmande mark.

Ibland fungerar det bra om bibliotekspersonalen berättar något lite mer personligt om sig själv. Då kan den studerande rentav se bibliotekarien som en helt vanlig människa och inte bara genom yrkesrollen. Det räcker med att berätta vilket ishockeylag man hejar på (och kanske säga laget man avskyr).

Med små gester kan man också visa att biblioteket inte är bibliotekspersonalens eget kungarike, utan en plats för alla – och att det kan användas på många olika sätt. Interaktionen kan byggas upp genom innehållet: låt de studerande göra uppgifter där de delar något om sig själva. Som bäst uppstår en atmosfär där man gör och lär sig tillsammans. Inledningar och avslutningar är viktiga också här.

Lärarens roll är också viktig, eftersom läraren för sin del ansvarar för hur undervisningen fungerar. Båda kan ge de studerande respons och handleda dem. Den unga yrkesstuderande balanserar på gränsen till vuxenlivet och vill bli behandlad som en vuxen, även om hen inte alltid beter sig riktigt som en. Ge dem en "ny chans" när det behövs – men kanske inte tio.

Om du inte har så mycket erfarenhet av yrkesstuderande och gruppen känns främmande, haka på en mer erfaren kollega eller fråga läraren om du kan komma till yrkesläroanstalten och följa med undervisningen.

Hur tar man hänsyn till olika nivåer av läskunnighet? Och om de studerande inte är intresserade av att läsa?

Utgå från att läskunnigheten inte nödvändigtvis är särskilt god. En del studerande har valt studier inom yrkesutbildningen just för att tyngdpunkten där ligger på att göra, inte på att läsa. Om böcker ingår i aktiviteterna, kom ihåg de lättlästa böckerna. Många behöver sådana, liksom serier, lättillgängliga faktaböcker och böcker med mycket illustrationer.

Svag läskunnighet kan också hänga samman med en osäker relation till texter, där skrivna texter kan kännas ovana och en hel bok kan uppfattas som en stor utmaning. Sänk tröskeln för att göra det lättare att börja läsa en bok eller tidning genom aktiverande uppgifter: enkla ordkonstövningar fungerar bra, liksom till exempel uppgifter där var och en letar fram en bok om ett ämne som intresserar och presenterar den. Läsning som sådan kanske inte intresserar, men en intressant berättelse eller person kan ändå göra det. Låt dem öppna böcker, rota bland innehållet och bekanta sig med människor och ämnen. Då är det i stället ämnet som hamnar i fokus.

Om du själv är en aktiv och van läsare, försök sätta dig in i en svagare läsares situation: tänk på något som antingen inte intresserar dig eller som du inte är särskilt bra på.

"Sänk tröskeln för att göra det lättare att börja läsa en bok eller tidning genom aktiverande uppgifter"

Hur tacklar man utmaningar med koncentrationen?

Skapa en tydlig rytm i aktiviteterna. Fundera på var det passar in med rörelse. Fundera på hur mycket du själv berättar och hur mycket du låter de studerande göra själva.

BOKTIPS:

Sandberg: Pedagoginen tuki perusopetuksessa ja toisella asteella

I den här boken får du bra information om sådant som man ofta behöver stöd med: uppmärksamhet, gestaltning, känsloreglering, exekutiva funktioner och svårigheter med lärandet. Boken är en lättbegriplig faktabok som man inte behöver vara pedagog för att läsa.

Och om det inte finns någon yrkesläroanstalt i min kommun – vad kan jag göra då?

Även om det inte finns någon yrkesläroanstalt nära dig betyder det inte nödvändigtvis att det inte finns yrkesstuderande bland dina kunder. Du kan åtminstone erbjuda dem följande:

- utrymme för studier, antingen under betjäningstiden eller under meröppet en lugn plats att studera på – en del studerande kan studera på distans eller ha familj, och då kan en sådan plats vara guld värd. En del bor också hemma, även om de studerar längre bort.
- utrymme för avkoppling och fritid, som också är viktigt vid sidan av studierna.
- platser för lärande i arbetslivet eller projekt som kan genomföras på biblioteket: till exempel utställningsutrymme eller olika slags samarbetsprojekt, från att planera inredningen i en bokbuss till att uppträda på ett evenemang.
- stöd för studier och fritid genom den egna samlingen (och kanske en kortare reservationskö). Jämför den egna samlingen med samlingarna vid andra bibliotek i närområdet samt med Celia, Flerspråkiga biblioteket och det nationella E-biblioteket. Du kan fungera som en inkörsport till många tjänster och material som den studerande behöver. Du kan också skaffa material som

intresserar unga vuxna, till exempel spel eller böcker som blivit populära på TikTok.

- skaffa material som intresserar unga vuxna, till exempel spel.
- var närvarande i sociala medier och andra kanaler för att möta informationsbehov och erbjuda kundservice.

Om ditt bibliotek är litet kan du också reagera snabbt och smidigt på förändringar i världen. Om det inte finns någon yrkesläroanstalt i din kommun kan du fundera på att satsa på niondeklassarna. Då har du fortfarande en möjlighet att nå hela årskullen innan de försvinner iväg längre bort.

Vad gör man om det går snett?

Det hör också till livet. Ibland händer det att något man har planerat av en eller annan anledning går åt skogen och allt man har kvar är en dålig känsla. Här kommer några tröstande ord!

Studier är ibland tunga och krävande och inte alltid roliga och lätta. Ibland måste man anstränga sig, även om det inte direkt leder till samma glädjetjut som något roligare. Av yrkesstuderande kan man också redan kräva en del och förvänta sig en viss nivå av uppförande utan att för den skull vara någon hemsk diktator.

Ibland är de egna förväntningarna på förhand för höga. Du har säkert själv deltagit i någon utbildning där du samtidigt höll på med annat och bara lyssnade med ena örat. Sånt händer. Ibland är energinivån i gruppen låg av någon anledning som inte alls har med biblioteket att göra. Det kan också vara så att gruppen alltid är lite passiv och att det du såg faktiskt var en riktigt bra prestation för just den gruppen.

Otroligt men sant, också bibliotekspersonal kan ha en dålig dag. Ibland blir något som planerats på förhand av någon mystisk anledning X helt enkelt inte av. Det kan man också säga till gruppen, eller åtminstone till läraren. Det är också bra att prata av sig om dåliga vibbar med en kollega eller chefen.

En enskild grej kan gå åt skogen utan någon särskild anledning, men om samma sak händer gång på gång är det dags att finlipa upplägget. Så länge dialogen med yrkesläroanstalten är öppen och responsen går fram kan man med hjälp av lärarnas respons justera det man gör och få det att fungera bättre. Samtidigt ökar förståelsen för vad som fungerar och vad som inte gör det. Lärarna är ofta de som förstår bäst!

Även om det går snett är det trots allt sannolikt att ingen dog. Du kanske tog en liten stund av en yrkesstuderandes ungdom, men knappast särskilt mycket. Och om du behöver lite kärvare tröst kan du tänka på att du knappast ens fick en skriftlig varning av chefen – och lönen tickade ändå in hela tiden.

Top 10: snabbtips för samarbetet med yrkesläroanstalter

1. Alla studerar kommunikation och interaktion på modersmålet

I de gemensamma examensdelarna i yrkesinriktade grundexamina ingår kommunikation och interaktion på modersmålet, svenska eller svenska som andraspråk. Temana inom delområdet passar också bra för biblioteket: där ingår till exempel bedömning av tillförlitligheten för informationskällorna och informationen samt att använda multilitteracitet för att tolka olika texter.

I många yrkesinriktade examensdelar ingår kommunikation, till exempel kundbetjäning och kundkontakter, marknadsföring eller att dokumentera och rapportera sitt arbete

2. Alla har också konst och kreativt uttryck

Också detta ingår i de gemensamma examensdelarna i grundexamina för alla branscher. Inom Konst och kreativt uttryck behandlas till exempel lokal, nationell och internationell konst.

3. Lär dig den magiska förkortningen GEM

GEM står för gemensamma examensdelar, som är desamma i alla yrkesinriktade grundexamina. I studierna ingår bland annat Kommunikation och interaktion på modersmålet, Konst och kreativt uttryck, Främjande av hållbar utveckling samt Att verka i samhället och som medborgare. Det är de här områdena biblioteket bör satsa på.

4. Använd färdigt – eller köp in

Om du har ont om tid för planering, använd färdigt material och färdiga paket. Om du behöver ett bra baspaket för biblioteksbesök med nya studerande, googla Enarebibliotekets och SeAMK:s Polkuja kirjastoon (på finska). På spelplattformen Seppo.io finns spelet Tyypit kirjastossa, som du kan anpassa till ditt eget bibliotek eller låta de studerande spela som det är (så länge du kontrollerar ett par saker på förhand).

Om budgeten tillåter kan kommersiella aktörer också vara till nytta. Man kan till exempel köpa escape-spel och innehåll för workshoppar. Det finns så otroligt många möjligheter till samarbete att du också kan välja ut dem som passar just ditt bibliotek bäst.

5. Pop up är en bra början

Ett av de enklaste och mest mångsidiga sätten att samarbeta är att ordna ett pop up-bibliotek på campus eller enheten. Så länge du har något lockbete med dig (lyckohjul, godis, utlottning) och rätt attityd kommer de studerande sannolikt

att gilla det. Samtidigt kan du nå personalen och skapa en känsla av att biblioteket också är intresserat av studerande inom yrkesutbildningen.

6. Färdiga paket är lätta att erbjuda

Gör samarbetet enkelt för lärarna genom att paketera utbudet i färdiga paket som är lätta att boka för den egna gruppen eller campus. Eller ta fram en handbok där du samlar all biblioteksinformation, från öppettider till samfundskort ("klasskort").

7. Håll dialogen öppen

Högst på prioritetslistan står en fungerande kontakt med yrkesläroanstalten och dess lärare – en enda kontaktperson kan räcka om samarbetet fungerar. När kontakten fungerar blir det mesta vanligtvis lättare. Lärarna ger dig respons på innehållet och får i sin tur höra av dig om bibliotekets senaste påhitt och allt som biblioteket kan erbjuda.

Det finns många sätt: regelbundna träffar, nyhetsbrev och skriftliga samarbetsavtal. Det viktiga är att man på yrkesläroanstalten vet vem man ska kontakta på biblioteket och vice versa.

8. Generalisera inte och utgå inte från antaganden

Det finns ofta förutfattade meningar om studerande inom yrkesutbildningen. Varje studerande är ändå en individ med sina egna önskemål och behov. En läser true crime, en annan är intresserad av spel och en tredje behöver en lugn plats att studera på. Biblioteket kan stödja dem alla.

9. Studerande inom yrkesutbildningen är (nästan) alltid ett härligt gäng!

Inom projektet Amisagentit arbetade många bibliotekarier med yrkesläroanstalter för första gången, och erfarenheterna var superpositiva! De studerande var toppen – och personalen likaså. I alla våra pilotkommuner fortsätter samarbetet och utvecklas ytterligare.

10. Yrkesutbildning + bibliotek = för ett gott liv

Biblioteket bidrar till ett gott och lyckligt liv. Alla behöver multilitteracitet, även om man inte känner för att ta sig an en roman. Yrkesläroanstaltens uppgift är förutom att erbjuda utbildning också att stödja den studerandes utveckling mot ett gott liv – och ett gott liv omfattar ju också livet utanför arbetslivet. Det är en bra utgångspunkt för att kavla upp ärmarna och börja jobba tillsammans.

Ordlista och register

Yrkesinriktad grundexamen s. 4

Yrkesexamen s. 4

Stöd för lärandet

Den studerande har rätt till sådant stöd för lärandet som hen behöver för att uppnå kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet enligt examensgrunderna. Stöd för lärandet kan vara stödundervisning och tilläggshandledning eller olika innehåll, metoder eller lärmiljöer utgående från den studerandes behov.

Särskilt stöd

Den studerande har rätt till särskilt stöd om hen till exempel har inlärningssvårigheter, funktionsnedsättning eller sjukdom. Då behövs regelbunden eller långvarig specialundervisning för att uppnå kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i examensgrunderna.

Särskilt stöd omfattar mångsidiga metoder inom specialundervisning och kan till exempel utgöra stöd från läraren när den studerande lär sig nya saker. Det kan också vara fråga om lämpliga lärmiljöer, mer praktiska sätt att lära sig, tydliga läromedel eller olika hjälpmedel. Ibland kan också anpassning av bedömningen användas, om den studerande trots stödet inte kan uppnå kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet.

Specialyrkesexamen s. 4

Personlig utvecklingsplan för kunnandet (PUK)

Inom yrkesutbildningen används personlig tillämpning, vilket innebär att varje studerande får en individuell studieväg som passar hen. För detta utarbetas en egen PUK för varje studerande. Om den studerande till exempel har kunnande sedan tidigare beaktas det i planen. I PUK för man också in de stödåtgärder som den studerande behöver för att nå sina mål.

Kontinuerlig ansökan

Många yrkesläroanstalter har kontinuerlig ansökan. Det innebär att man kan söka till utbildningar vid olika tidpunkter under året och också inleda studierna vid andra tidpunkter än bara i början av hösten eller i januari. På grund av den kontinuerliga ansökan kan de olika studerandegruppernas "sammansättning" variera.

Examensgrunder

Inom yrkesutbildningen finns nationella examensgrunder. Examensgrunderna är publicerade i tjänsten eGrunder. Utöver dem kan yrkesläroanstalten göra upp utbildningsplaner för studierna och undervisningen samt bedömningen.

Studieinfo.fi

Är en skattkista med information om utbildning. För yrkesutbildningens del hittar du till exempel alla examina och läroanstalter. Studieinfo är en bra utgångspunkt när du till exempel vill bekanta dig med yrkesläroanstalterna och deras utbildningsutbud.

Kompetenspoäng

Omfattningen av studierna i yrkesutbildningen anges i kompetenspoäng (förkortning kp). Syftet med kompetenspoäng är beskriva hur mycket tid studierna tar eller hur mycket undervisning som ges. Utgångspunkten är att en kompetenspoäng omfattar minst 12 timmar undervisning och handledning. Mängden timmar kan ändå variera utgående från den studerandes individuella behov.

Utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv, Telma

På svenska ordnar Optima utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv. Utbildningens målgrupp är studerande som på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning behöver omfattande stöd för undervisning och handledning enligt deras individuella mål och färdigheter.

Utbildning som handleder för examensutbildning (Hux)

Hux-utbildningen ordnas vid ett flertal yrkesläroanstalter. I Hux-utbildningen får den studerande sådan handledning som hen behöver för att kunna söka sig vidare till gymnasie- eller yrkesutbildning. Läs mer på sidan 4.

Krävande särskilt stöd

Yrkesutbildning med krävande särskilt stöd är för studerande som har stora inlärningssvårigheter, en svår funktionsnedsättning eller en sjukdom. Krävande särskilt stöd ges vid specialyrkesläroanstalter. På svenska ordnar Optima yrkesutbildning med krävande särskilt stöd.

Lärande i arbetslivet

Under en period med lärande i arbetslivet lär sig den studerande på en arbetsplats.

Gemensam ansökan

Är ett centraliserat ansökningsförfarande till utbildning på andra stadiet och högskolestudier. Den ordnas åtminstone en gång om året (på våren), men ofta också en andra gång (på hösten).

Gemensamma examensdelar

Studier som är gemensamma för alla som avlägger en yrkesinriktad grundexamen. Till dem hör till exempel delområdena Kommunikation och interaktion på modersmålet och Konst och kreativt uttryck. Innehållet är beskrivet i mål för kunnandet.

Yrkesinriktade examensdelar

Yrkesinriktade examensdelar ingår i alla yrkesinriktade examina. Innehållet är beskrivet i krav på yrkesskicklighet utgående från de arbetsuppgifter som ingår i den här helheten inom branschen. Exempel på examensdelar i grundexamen i affärsverksamhet (merkonom) är kundservice, bokföring och att arrangera evenemang.

